

พัฒนาการและเงื่อนไขของการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายชุมชน ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่¹

วรสิทธิ์ เจริญศิลป์² และธัญวัฒน์ รัตนศักดิ์³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการและเงื่อนไขของการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ โดยการวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้วิธีดำเนินการวิจัยด้วยการศึกษาเอกสาร การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลที่คัดเลือกมาโดยวิธีการสุ่มแบบบอกต่อ (snowball sampling) จำนวน 22 คน ผลการวิจัยพบว่า พัฒนาการของเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบ สามารถพิจารณาได้ห้ายุค ได้แก่ ยุคที่หนึ่ง สภาวะนิ่งเฉยของชุมชน ยุคที่สอง การเข้ามาของ NGO กับภารกิจของเครือข่ายชุมชน ยุคที่สาม การขยายตัวของเครือข่ายกับการเกิดขึ้นขององค์กรชุมชน ยุคที่สี่ การเคลื่อนไหวทางสังคมที่ต่อเนื่องของเครือข่ายชุมชน และยุคที่ห้า สู่การเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ซึ่งสภาพภาพความเป็นเครือข่ายชุมชนเริ่มเกิดขึ้นในยุคที่สอง ในขณะที่เงื่อนไขของการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบสามารถอธิบายได้ 2 เงื่อนไข ได้แก่ (1) เกิดขึ้นจากการสนับสนุนของหน่วยงานภายนอกและ (2) เกิดขึ้นจากสถานการณ์เป็นตัวกำหนด อย่างไรก็ตาม พัฒนาการของเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาวะการพึ่งพาอาศัยและการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างสมาชิกของเครือข่ายที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ ในขณะเดียวกันยังสะท้อนความเป็นพลวัตของเครือข่ายชุมชนที่มีการปรับตัวไปตามระยะเวลาและเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมและการเมือง

คำสำคัญ: 1. เครือข่ายชุมชน 2. การวิเคราะห์เครือข่าย 3. พัฒนาการของเครือข่ายชุมชน

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต เรื่อง “การดำเนินงานของเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่” สำนักวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้รับทุนสนับสนุนการทํานิพนธ์จากสถาบันพระปกเกล้า

² นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สำนักวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อีเมล : dreamworasit@hotmail.com โทร : 09-4116-9498

³ ศึกษานิเทศน์ รร. รามคำแหงราษฎร์ โทร. สำนักวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์
และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อีเมล : thanyawat.r@cmu.ac.th โทร : 0-5394-2999

**Development and conditions of integration
into a community network
in Sa-eab sub-district, Song district, Phrae province⁴**

Worasi Charoensin⁵ and Thanyawat Rattanasak⁶

Abstract

The objective of this research was to study the development and conditions of integration into the community network in Sa-eab sub-district, Song district, Phrae province. This study was a qualitative research project. The research methodology involved studying the documents, non-participatory observations and in-depth interviews with 22 key informants, who were selected using Snowball Sampling. The results of this study indicated that the development of community network in Sa-eab sub-district can be divided into 5 eras: (1) the standstill of the community, (2) The arrival of the NGO with the formation of community network, (3) the expansion of community network and the emergence of community organizations, (4) the continuous social movements of the community network, and (5) movement toward becoming a learning network. The status of the community network started in the second era. The conditions of integration into the community network in Sa-eab sub-district can be explained by two conditions: (1) happening by the support of external agencies, (2) happening due to the influence of situation. However, the development of community network

⁴ This article is a part of Master of Public Administration. Thesis entitled "The operations of community network in Sa-eab sub-district, Song district, Phrae province", School of Public Administration, Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University. Receive Funds for Supported Thesis from King Prajadhipok's Institute.

⁵ Master student in Public Administration Program at School of Public Administration, Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand. Email address: dreamworasi@hotmail.com Tel: 09-4116-9498

⁶ Thesis advisor, Associate Professor, Ph.D. at School of Public Administration, Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand. Email address: thanyawat.r@cmu.ac.th Tel: 0-5394-2999

in Sa-eab sub-district shows the interdependency and exchange of resources between members of the network that leads to knowledge. At the same time, it also shows the dynamism of the community network which adapts through time and change in accordance with social and political context.

Keywords: 1. Community network 2. Network analysis 3. Development of community network

บทนำ

นับตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 ในปี พ.ศ. 2520 อาจกล่าวได้ว่า รัฐบาลเริ่มมีการวางแผนและกำหนดโครงการสร้างเขื่อนพลังน้ำขนาดใหญ่เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าหลายแห่งภายในประเทศ ทั้งนี้ เพื่อรองรับการลงทุนทางเศรษฐกิจและการพัฒนาทางอุตสาหกรรมของประเทศ (Chainarong Sretthachau, 2000, pp. 91-92) แต่อย่างไรก็ตาม จากประวัติศาสตร์การสร้างเขื่อนในประเทศไทยที่ผ่านมา ได้สร้างบทเรียนที่สำคัญเกี่ยวกับผลกระทบเชิงลบต่อชาวบ้านในพื้นที่สร้างเขื่อนอย่างปฏิเสธไม่ได้ อาทิ เขื่อนปากมูลและเขื่อนสิริกิติ์ เป็นต้น ก่อให้เกิดเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวในการดำเนินโครงการของรัฐบาล อีกทั้ง ผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนใหม่ๆ ต่างก็มีความเชื่อมั่นต่อรัฐบาลที่ลดลง จนนำไปสู่การรวมกลุ่มเพื่อแสดงความเคลื่อนไหวทางสังคมอยู่บ่อยครั้ง ส่งผลให้โครงการสร้างเขื่อนซึ่งมีความหมายทางการพัฒนากลายสภาพเป็นสัญลักษณ์ของความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลและประชาชนในที่สุด (Bhushita Sungkaew & Kowit Puang-ngam, 2015, p. 115)

ในขณะเดียวกัน พื้นที่ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศเป็นแอ่งกระทะและมีภูเขาสูงล้อมรอบเป็นบริเวณกว้าง กอปรกับมีแม่น้ำยมไหลทอดผ่านระหว่างกลางของพื้นที่ รัฐบาลจึงเล็งเห็นว่า พื้นที่แห่งนี้เป็นหนึ่งในจุดยุทธศาสตร์สำคัญที่เหมาะสมแก่การสร้างเขื่อน และได้พยายามผลักดันให้เกิดการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมผ่านมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2523 ในชื่อ “โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น” โดยตั้งแต่จุดเริ่มต้นของโครงการมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าโครงการจะยังไม่ได้ถูกดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม แต่ก็ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐบาลให้ดำเนินโครงการอย่างสม่ำเสมอ (Living River Siam Association, 2012) จนเป็นที่ทราบโดยทั่วกันว่า โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นเป็นโครงการที่ดำเนินงานโดยรัฐบาลเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น ในขณะที่กลุ่มชาวบ้านตำบลสะเอียบซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากโครงการ กลับไม่ได้รับความสนใจและการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายร่วมกับภาครัฐบาล จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นระยะเวลายาวนานที่ชาวบ้านชุมชนตำบลสะเอียบถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนจากภาครัฐบาล (Chainarong Sretthachau (Ed.), 2000, p. 17)

ภายใต้ความกดดันที่ชาวบ้านตำบลสะเอียบได้รับจากรัฐบาลผ่านโครงการไม่ต่ำกว่า 35 ปี ชาวบ้านจึงจัดกิจกรรมเพื่อการต่อสู้และแสดงออกซึ่งการเรียกร้องสิทธิของตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยกิจกรรมที่ชาวบ้านได้ดำเนินการร่วมกันมาอย่างยาวนาน ได้มีส่วนช่วยในการดึงดูดสมาชิกกลุ่มใหม่ๆ ที่มีทัศนคติเดียวกันให้เข้ามามีส่วนร่วม

ในกิจกรรมด้วยเช่นกัน ส่งผลให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกซึ่งเป็นชาวบ้านกับสมาชิกกลุ่มใหม่ๆ มีความหลากหลายมากขึ้น นอกจากนี้ กิจกรรมที่ชาวบ้านดำเนินร่วมกันยังเอื้อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และเกิดความตระหนักร่วมกันว่า การอาศัยกำลังเพียงลำพังของระดับปัจเจกบุคคลภายในชุมชนย่อมไม่สามารถแก้ไขปัญหาอันซับซ้อนที่เกิดขึ้นได้ ดังนั้น “เครือข่าย” จึงเป็นทางเลือกของชุมชนในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยที่ทุกฝ่ายต่างมีอิสระและไม่ขึ้นตรงต่อกันเป็นสายบังคับบัญชา (Seri Phongphit, 2009, pp. 44-57) จึงก่อให้เกิดสถานภาพความเป็น “เครือข่าย” ที่เหนียวแน่นในชุมชนตำบลสะเอียบอย่างปฏิเสธไม่ได้

จากบริบทการเคลื่อนไหวทางสังคมและความพยายามในการต่อสู้ที่ยาวนานของชาวบ้านในพื้นที่ตำบลสะเอียบ ล้วนเป็นเงื่อนไขที่ส่งผลให้พื้นที่ตำบลสะเอียบ กลายสภาพเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ของการพัฒนาที่ยาวนานแห่งหนึ่งของประเทศไทย โดยปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น มีลักษณะและนัยยะของ “เครือข่าย” อยู่ จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจสำหรับผู้วิจัยว่า พัฒนาการและเงื่อนไขของการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ มีความเป็นมาอย่างไร โดยองค์ความรู้ที่ได้จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเติมเต็มประวัติศาสตร์ของชาวบ้านตำบลสะเอียบในมุมมองที่แตกต่างและหลากหลาย รวมทั้งยังขยายปริมณฑลการศึกษาเครือข่ายทางสังคมในแวดวงรัฐประศาสนศาสตร์และสังคมศาสตร์ประยุกต์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพัฒนาการและเงื่อนไขของการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่

ขอบเขตของการวิจัย

1. **ขอบเขตด้านพื้นที่** กำหนดพื้นที่ในการวิจัย คือ พื้นที่ 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านดอนชัย หมู่ 5 บ้านแม่เต็น หมู่ 6 บ้านดอนแก้ว และหมู่ 9 บ้านดอนชัยสักทอง ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ โดยพื้นที่ทั้ง 4 หมู่บ้าน คือ พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงหากมีการดำเนินโครงการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต็น

2. **ขอบเขตด้านระยะเวลา** กำหนดระยะเวลาในการศึกษาข้อมูลตั้งแต่วันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2523 เนื่องจากเป็นวันที่มีการอนุมัติให้เริ่มดำเนินโครงการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต็นเป็นครั้งแรก จนถึงวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 เนื่องจากเป็นวันที่ “คณะกรรมการการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัย” (กบอ.) ภายใต้รัฐบาลของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ถูกลดบทบาทเนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาของงานวิจัยชิ้นนี้ ให้เป็นการศึกษาพัฒนาการและเงื่อนไขของการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการคัดค้านโครงการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ภายใต้การอธิบายด้วยแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมเท่านั้น

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับแนวคิดที่ใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น ผู้วิจัยได้เลือกใช้แนวคิดการวิเคราะห์เครือข่าย (network analysis) ของ Phramaha Suthit Aphakaro (2004) ซึ่งอธิบายความหมายของเครือข่ายว่า เป็นความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มหรือชุมชนที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกันอย่างชัดเจน เน้นการแลกเปลี่ยน การเรียนรู้ และการช่วยเหลือพึ่งพาระหว่างกัน ตลอดจนการเสริมสร้างพลังอำนาจในการต่อรอง โดยที่ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะมีการขยายไปสู่ระดับที่กว้างมากขึ้น อีกทั้ง แต่ละหน่วยทางสังคมหรือกลุ่มจะมีการจัดการของตัวเองอย่างเต็มที่และเป็นอิสระต่อกัน

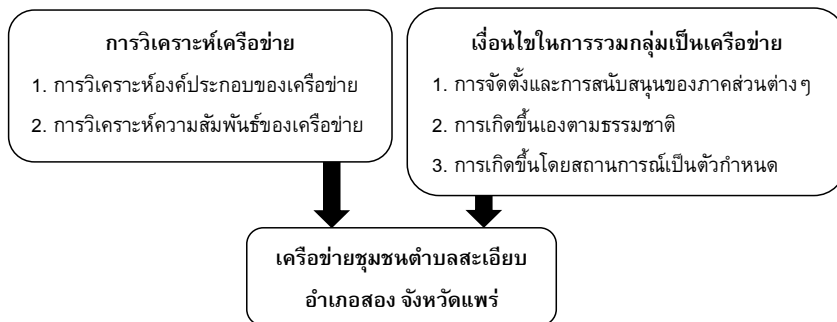
Phramaha Suthit Aphakaro ยังนำเสนอแนวทางในการศึกษาการวิเคราะห์เครือข่าย ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ *ลักษณะแรก* การวิเคราะห์องค์ประกอบของเครือข่าย คือ สิ่งที่ผู้วิจัยสามารถรับรู้ได้ทันทีจากลักษณะรูปธรรมของเครือข่าย เช่น สมาชิก วัตถุประสงค์ กฎกติกา และกิจกรรมของเครือข่าย เป็นต้น และ *ลักษณะที่สอง* การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเครือข่าย คือ การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกับสมาชิกของเครือข่าย หรือสมาชิกกับกลุ่มภายนอกของเครือข่าย ผ่านเส้นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงตัวแสดงเข้าไว้ด้วยกัน เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน Phramaha Suthit Aphakaro ยังได้นำเสนอข้อพิจารณาเกี่ยวกับเงื่อนไขที่ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย ซึ่งสามารถพิจารณาได้ 3 เงื่อนไข ได้แก่ *เงื่อนไขแรก* คือ การจัดตั้งและการสนับสนุนของภาคส่วนต่างๆ อันได้แก่ หน่วยงานภาครัฐบาลหรือองค์กรไม่แสวงผลกำไร ซึ่งการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายในลักษณะนี้ ส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายที่ภาครัฐหรือองค์กรไม่แสวงผลกำไรต้องการส่งเสริมหรือเข้าไปจัดตั้งเครือข่ายเพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาตามแนวนโยบายของรัฐหรือเจตนารมณ์บางประการ *เงื่อนไขที่สอง* คือ การเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากความสมานฉันท์ การร่วมแรงร่วมใจกันของฝ่ายต่างๆ ที่มองเห็นความจำเป็นในการเรียนรู้และการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน จากนั้นจึงรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย และ *เงื่อนไขที่สาม* คือ เกิดขึ้นโดยสถานการณ์เป็นตัวกำหนด เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์และประเด็นที่ทุกฝ่ายเห็นว่าจำเป็นต้องใช้ความเป็นเครือข่าย

ในการแก้ไขปัญหาและสร้างพลังในการเรียนรู้หรือการต่อรองเพื่อให้เกิดการพัฒนา กิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง

จากการทบทวนแนวคิดที่น่าเสนอไว้ข้างต้น ผู้วิจัยจึงนำมาสร้างเป็น กรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อใช้ในการศึกษาและอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่ง นำเสนอเป็นรูปภาพได้ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย (พัฒนาจาก Phramaha Suthit Aphakaro, 2004)

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) มีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ประการ ได้แก่ การศึกษาเอกสาร (documentary research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งระเบียบวิธีวิจัยไว้ ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้เลือกใช้การสุ่มตัวอย่างแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น (non-probability sampling) ด้วยวิธีการคัดเลือกแบบลูกโซ่หรือการบอกต่อ (snowball sampling) พร้อมกับการกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกขึ้นมา ซึ่งผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ประธานคณะกรรมการคัดค้านเขื่อนแก่งเสือเต้น 4 หมู่บ้าน จึงสามารถกำหนดผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มชาวบ้าน จำนวน 10 คน (2) กลุ่มภาครัฐ จำนวน 6 คน (3) กลุ่มนักวิชาการ จำนวน 2 คน และ (4) กลุ่มองค์กรไม่แสวงผลกำไร จำนวน 4 คน รวมทั้งสิ้น 22 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview form) เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้ง 4 กลุ่ม โดยมีการกำหนดหัวข้อที่ต้องการจะศึกษาไว้อย่างกว้างๆ เป็นคำถามปลายเปิด (open-ended question) เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถพูดคุยกแลกเปลี่ยนกับผู้วิจัยแบบ

เป็นกันเอง จนผู้วิจัยได้รับข้อมูลเชิงลึกจากการพูดคุยในรายละเอียดที่ผู้วิจัยต้องการ (Jumpol Nimpanich, 2007, pp. 284-288)

3. การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (analytic induction) (Jumpol Nimpanich, 2007, pp. 404-408) ซึ่งมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล 3 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การเรียบเรียงข้อมูล คือ การนำข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิมาเรียบเรียง วิเคราะห์และถอดเทปจนออกมาเป็นข้อมูลดิบ (2) การกำหนดข้อสรุปชั่วคราว คือ การนำข้อมูลที่ได้เรียบเรียงจากขั้นตอนแรก จัดทำเป็นข้อสรุปของประเด็นการศึกษาที่ตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และ (3) การจัดทบทสรุป คือ การวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมทั้งหมด มาสรุปเป็นผลการศึกษาที่ไขตอบคำถามและวัตถุประสงค์ในการวิจัย ในขณะที่การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) โดยเลือกใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าในด้านข้อมูล (data triangulation) ในเรื่องเดียวกันที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลต่างกลุ่มเป็นการตรวจสอบอีกด้วย (Supang Chantavanich, 2009, p. 32)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบ มีพัฒนาการและเงื่อนไขของการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายชุมชนซึ่งสามารถจำแนกได้ 5 ยุค ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ยุคที่หนึ่ง สภาวะหนึ่งเนยของชุมชน เกิดขึ้นช่วงปี พ.ศ. 2523 – พ.ศ. 2530 ในยุคนี้สถานภาพและเงื่อนไขของการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายชุมชนยังคงไม่เกิดขึ้น เนื่องจากเกิดข้อจำกัดในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารของรัฐบาลเกี่ยวกับโครงการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น รวมทั้งช่องทางในการเข้าถึงข้อมูลของชาวบ้านยังคงมีอยู่ไม่มาก ในขณะที่ยังคงมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของชาวบ้าน ยังคงมีอยู่อย่างกระจัดกระจายและไม่ได้มีการจัดการองค์ความรู้เหล่านั้นอย่างเป็นระเบียบแบบแผน จึงส่งผลให้ชาวบ้านตำบลสะเอียบไม่มีความสนใจและความตระหนักในทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ (Saknarong Udom, Interview, July 30, 2015)

2. ยุคที่สอง การเข้ามาของ NGO กับการก่อตัวของเครือข่ายชุมชน เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2530 – พ.ศ. 2533 โดยในยุคนี้ ประเด็นการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น ไม่ได้เป็นเพียงประเด็นเดียวที่ผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายชุมชน แต่ยังรวมไปถึงบริบททางสังคมและการเมืองของพื้นที่ตำบลสะเอียบในขณะนั้นอีกด้วย เนื่องจากตำบลสะเอียบเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์จึงถูกรัฐบาลให้สิทธิเอกชนเข้าไปสัมปทานป่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495 ในขณะที่ชาวบ้านตำบลสะเอียบต่างก็เป็นแรงงาน

ในปางไม้ด้วยเช่นกัน แต่ทว่านานนับวันจากการสัมปทานป่า เมื่อชาวบ้านเห็นว่าบริษัทสัมปทานมีสิทธิในการชักลากไม้ออกจากป่า จึงเกิดความต้องการไม้และได้ลักลอบตัดไม้เพื่อจำหน่ายให้แก่พ่อค้าแม่ค้าภายนอก จนการตัดไม้กลายเป็นอาชีพที่สร้างรายได้หลักให้แก่ชาวบ้าน กระทั่งในปี พ.ศ. 2530 โครงการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นเริ่มถูกกล่าวถึงอีกครั้งจากการผลักดันของฝ่ายสนับสนุน ได้แก่ ฝ่ายรัฐบาลและนักการเมืองท้องถิ่น ชาวบ้านตำบลสะเอียบจึงเริ่มมีการคัดค้านโครงการเพื่อยืนยันสิทธิในการไม่อพยพย้ายออกไปจากพื้นที่ (Srisak Walliphodom & Walailuk Songsiri, 2008, pp. 64-65)

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2531 มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ได้เข้าไปพื้นที่ตำบลสะเอียบและสร้างความตระหนักให้แก่กลุ่มผู้นำชุมชน ในการเลิกตัดไม้และให้หันกลับมาอนุรักษ์ทรัพยากรป่าแทน นอกจากนี้ มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชฯ ยังให้เงินทุนกู้ยืมแก่ชาวบ้านเพื่อเปลี่ยนแปลงอาชีพโดยชาวบ้านบางส่วนหันกลับมาประกอบอาชีพเกษตรกรรม รวมทั้งเก็บของป่าจำหน่ายอีกครั้ง ในขณะที่บางครอบครัวจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเพื่อผลิตหน่อไม้ปี๊บจำหน่าย เป็นต้น (Walailuk Songsiri, 2016) ดังนั้น ความสำคัญของมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชฯ ในพัฒนาการของเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบนั้น จึงนับได้ว่าเป็นกลุ่มองค์กรไม่แสวงผลกำไรกลุ่มแรกที่เข้ามาในพื้นที่ตำบลสะเอียบและผลักดันให้ชาวบ้านตำบลสะเอียบเกิดความตระหนักในการใช้ชีวิตร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติที่ตนเองมีอยู่

ถัดมา ในปี พ.ศ. 2532 รัฐบาลได้แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ซึ่งมีการประกาศยกเลิกการสัมปทานป่าในพื้นที่ป่าบกทั้งหมด แต่ทว่ายังมีกลุ่มนายทุนและกลุ่มข้าราชการได้ลักลอบเข้ามาตัดไม้เถื่อนในตำบลสะเอียบเป็นจำนวนมาก (Sahathon Keawmongkol, 2011, pp. 95-98) ชาวบ้านจึงเล็งเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นและเริ่มมีการพูดคุยในกลุ่มผู้นำชุมชน โดย นายชุม สะเอียบคง (กำนันในสมัยนั้น) ได้เชิญกรรมการแต่ละหมู่บ้านมาปรึกษาหารือเพื่อหาแนวทางในการปกป้องทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน ซึ่งภายหลังจากการพูดคุยของกลุ่มผู้นำในแต่ละหมู่บ้านจึงเป็นกลไกที่นำไปสู่การรวมกลุ่มของชาวบ้านในชุมชน โดยบทบาทสำคัญช่วงแรกของชาวบ้านในฐานะที่เป็นตัวแสดงหลัก คือ การเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบต่างๆ เช่น การชุมนุมและการประท้วง เป็นต้น (Somming Maungrong, Interview, September 13, 2015)

อย่างไรก็ตาม จากบริบทและความสัมพันธ์รูปแบบเครือข่ายที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชาวบ้านข้างต้น ได้บ่งชี้ให้เห็นถึงเงื่อนไขสำคัญของการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายชุมชนที่ไม่ได้มีสภาพเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เกิดขึ้นจากสถานการณ์และบริบทแวดล้อมเกี่ยวกับการลักลอบตัดไม้ในขณะนั้น รวมไปถึงการได้รับแรงสนับสนุนขององค์กรภายนอกพื้นที่ เช่น มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชฯ ในขณะที่รูปแบบของเครือข่าย

ยุคนี้ มีลักษณะเป็นเครือข่ายที่มีศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่นายชุม สะเอียบคง ซึ่งทำหน้าที่กระจายข้อมูลข่าวสารและสามารถกำหนดกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มได้

3. ยุคที่สาม การขยายตัวของเครือข่ายกับการเกิดขึ้นขององค์กรชุมชน
เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2534 – พ.ศ. 2537 ในยุคนี้เริ่มมีกลุ่มนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เดินทางเข้าไปในพื้นที่ตำบลสะเอียบเพื่อให้ข้อมูลแก่ชาวบ้านเรื่องของผลกระทบของการสร้างเขื่อนและปัญหาการตัดไม้ รวมทั้งแนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้กลุ่มนักศึกษายังได้ร่วมมือกับมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืช และกลุ่มองค์กรไม่แสวงผลกำไรด้านสิ่งแวดล้อม ในการจัดกิจกรรมบรรยายและสัมมนาทางวิชาการ ตลอดจนมีการเชิญชวนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นมาเข้าร่วมการสัมมนา ซึ่งการดำเนินกิจกรรมในครั้งนั้นถือได้ว่าเป็นโอกาสที่สำคัญของชาวบ้านตำบลสะเอียบในการขยายเครือข่ายตนเองให้ได้รับสมาชิกใหม่ๆ ที่มีสถานภาพที่แตกต่างและหลากหลายมากขึ้น (Chainarong Sretthachau, 2000, p. 158)

ทั้งนี้ ความรู้และโอกาสที่ชาวบ้านได้เรียนรู้จากกลุ่มนักศึกษาได้มีส่วนช่วยให้ชาวบ้านเล็งเห็นความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ จนนำมาสู่การประชุมระหว่างกรรมการภายในหมู่บ้านเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2534 จึงได้มติที่เป็นเอกฉันท์ร่วมกันว่าควรมีการจัดตั้ง “กลุ่มราษฎรรักษป่า” ซึ่งกลุ่มนี้มีหน้าที่ในการกำหนดกติกาในชุมชนเกี่ยวกับการปกป้องทรัพยากรป่าไม้ ตลอดจนการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบต่างๆ (Boonlab Poosuwan, 2012) ในขณะเดียวกัน กลุ่มเล็กๆ ซึ่งเป็นเยาวชนในพื้นที่ตำบลสะเอียบยังได้รวมตัวกันก่อตั้ง “กลุ่มตะกอนยม” ขึ้นมาในช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2537 ซึ่งกลุ่มนี้มีหน้าที่ส่งเสริมการณรงค์ให้ประชาชนภายนอกเข้าใจในผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติเมื่อมีการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น รวมทั้งยังเป็นแรงสนับสนุนรองให้กับกลุ่มราษฎรรักษป่าในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคมอีกด้วย (Potjanee Kwanyen, Interview, January 22, 2015)

จากบริบทข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบของเครือข่ายที่เน้นความร่วมมือระหว่างองค์กรที่มีความเป็นทางการมากขึ้น ในขณะเดียวกันก็เน้นการสอดประสานการดำเนินกิจกรรมกับองค์กรต่างๆ โดยที่ศูนย์กลางของการกระจายข้อมูลไม่ได้อยู่ที่ตัวผู้นำเพียงคนเดียวเหมือนแต่ก่อน แต่เน้นไปที่การกระจายข้อมูลและการตัดสินใจอย่างเท่าเทียมผ่านการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เป็นสมาชิกเครือข่ายชุมชน

4. ยุคที่สี่ การเคลื่อนไหวทางสังคมที่ต่อเนื่องของเครือข่ายชุมชน เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2537 – ปัจจุบัน กล่าวคือ ภายหลังจากการจัดตั้งองค์กรชุมชนขึ้นอย่างเป็นทางการแล้ว เครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบจึงเริ่มมีการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการคัดค้านเขื่อนแก่งเสือเต้นและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ่อยครั้ง

มากขึ้น ซึ่งแน่นอนว่าทุก ๆ กิจกรรมย่อมสร้างพันธมิตรกลุ่มใหม่ให้แก่เครือข่ายชุมชนเช่นกัน โดยการเคลื่อนไหวทางสังคมครั้งแรกที่ช่วยประสานสถานะภาพของความเป็นเครือข่ายชุมชนให้มีความเข้มแข็งมากที่สุด คือ การเข้าร่วมชุมนุมใหญ่กับ “กลุ่มสมัชชาคนจน” ใน “มหกรรมทวงสัญญาสมัชชาคนจน” เมื่อวันที่ 26 มีนาคม – 23 เมษายน พ.ศ. 2539 ซึ่งจากการชุมนุมร่วมกันในครั้งนั้น ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบและกลุ่มสมัชชาคนจนแน่นแฟ้นมากขึ้น จนกลุ่มสมัชชาคนจนเริ่มให้ความสำคัญกับเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบและได้มาเข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อยู่หลายครั้งในช่วงปี พ.ศ. 2540 และยังคงดำเนินกิจกรรมร่วมกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (Somming Maungrong, Interview, November 30, 2015)

นอกจากกลุ่มสมัชชาคนจนแล้ว ยังมี “กลุ่มสมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิต” เป็นหนึ่งในกลุ่มองค์กรไม่แสวงผลกำไรด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางสังคมกับเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบ โดยบทบาทของกลุ่มสมาคมแม่น้ำฯ ในเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบนั้นมีหลายด้าน ตั้งแต่การจัดอบรมให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ไปจนถึงการร่วมต่อสู้กับชาวบ้านในกิจกรรมการคัดค้านเขื่อน เป็นต้น แต่ทว่าบทบาทสำคัญของสมาคมแม่น้ำฯ ที่ได้รับการกล่าวถึงมากที่สุด คือ การเป็นส่วนหนึ่งในการจัดทำ “งานวิจัยชาวบ้าน” เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2547 ซึ่งถูกถ่ายทอดผ่านการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มต่างๆ อาทิ กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มองค์กรไม่แสวงผลกำไรและกลุ่มนักวิชาการ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเล่มนี้ไม่ได้เป้าหมายเพื่อนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับระบบนิเวศและทรัพยากรป่าไม้ ตลอดจนวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ตำบลสะเอียบเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับอำนาจของรัฐบาลอีกด้วย

นอกจากบทบาทของภาคประชาสังคมและองค์กรไม่แสวงผลกำไรที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการเคลื่อนไหวของเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบแล้ว ยังมี “พระสงฆ์” ซึ่งเป็นตัวแทนของวัดหรือองค์กรทางศาสนาที่อยู่คู่กับชาวบ้านมาอย่างช้านาน ได้ประยุกต์ใช้กุศโลบายทางพระพุทธศาสนาและบริบททางสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ตำบลสะเอียบที่เต็มไปด้วยป่าไม้และทรัพยากรทางธรรมชาติมาจัดกิจกรรมการบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำครั้งแรกเมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นวันหยุดเชื่อนโลก โดยกิจกรรมในครั้งนั้นได้รับการยอมรับจากสมาชิกของเครือข่ายชุมชนและยังได้ปฏิบัติต่อเนื่องกันทุกปีจนกลายสภาพเป็นประเพณีของชุมชนเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (Nuan Sujinno, Interview, September 13, 2015)

จากความสัมพันธ์อันหลากหลายที่เกิดขึ้นได้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบของเครือข่ายที่มีความแตกต่างกับรูปแบบของเครือข่ายในยุคที่สามอย่างชัดเจน เนื่องจากเครือข่ายชุมชนมีการขยายตัวมากขึ้น การสอดประสานของเครือข่ายจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับแค่เพียงตัวแสดงใหม่ๆ เช่น กลุ่ม NGO หรือกลุ่มภาคประชาสังคมเท่านั้น แต่เป็นการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มเครือข่ายกับกลุ่มเครือข่าย โดยเครือข่ายที่กลุ่มชาวบ้านตำบลสะเอียบเชื่อมโยงด้วยนั้น คือ เครือข่ายสมัชชาคนจน ซึ่งการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายทั้ง 2 แห่งได้สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของเครือข่ายที่สามารถขยายตัวอย่างรวดเร็วและการสร้างฐานอำนาจของกลุ่มชาวบ้านสำหรับการต่อรองกับรัฐบาล เป็นต้น

5. ยุคที่ห้าสู่การเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2545 ถึงปัจจุบัน ภายหลังจากการเคลื่อนไหวทางสังคมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มเครือข่ายในพื้นที่อื่นๆ มาไม่ต่ำกว่า 15 ปี เครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบจึงมีประสบการณ์ที่ตกผลึกเป็นบทเรียนให้กับตนเอง โดยเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบรุนแรง เช่น การประท้วง การเชิญออกนอกพื้นที่ การปิดถนน และการเผาหุ่นฟางเพื่อสาปแช่ง เป็นต้น เปลี่ยนเป็นการต่อสู้ด้วยข้อมูลและความจริงควบคู่ไปกับการดำเนินกิจกรรม ทั้งนี้ หลักฐานที่บ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นคือ จดหมายเปิดผนึกของเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบฉบับแรก เมื่อวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2545 ซึ่งเป็นจดหมายที่สมาชิกเครือข่ายชุมชนเขียนถึงนายทักษิณ ชินวัตร (นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น) ในเรื่องแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้ครัวเรือนและได้แนบเอกสาร 2 ส่วนด้วยกัน ได้แก่ (1) ทางเลือกอื่นในการจัดการลุ่มแม่น้ำยมโดยไม่ต้องสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น และ (2) เหตุผล 12 ประการ ที่ไม่ควรสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น อย่างไรก็ตาม การเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงในครั้งนั้นได้เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่เครือข่ายชุมชนพยายามนำมาปรับใช้ในการเคลื่อนไหวหรือจัดกิจกรรมในครั้งถัดมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากจะมีการเปลี่ยนแปลงการเคลื่อนไหวทางสังคมแล้ว เครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบยังมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ดำเนินงานของตนเองให้กลายเป็นพื้นที่การเรียนรู้สำหรับทุกฝ่ายเพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกันอีกด้วย กล่าวคือ ภายหลังจากที่งานวิจัยชาวบ้านถูกเผยแพร่ต่อสาธารณะมากขึ้น ก็ได้ส่งผลให้พื้นที่ตำบลสะเอียบกลายเป็นแหล่งศึกษานอกห้องเรียนที่ได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก ทั้งจากกลุ่มองค์กรไม่แสวงผลกำไรและกลุ่มนักวิชาการ เป็นต้น ดังนั้น กลุ่มชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากรจึงจำเป็นต้องมีการจัดการความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้กลายเป็นฐานความรู้ที่เป็นรูปธรรมเพื่อให้ผู้ที่เข้ามาเรียนรู้สามารถซึมซับและสัมผัสในเจตนารมณ์ของชาวบ้านตำบลสะเอียบในฐานะผู้ถูกรัฐบาลลิดรอนสิทธิและผู้ปกป้องป่าไม้ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันจนเกิดเป็นแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายชุมชนให้มี

ความเข้มแข็งยิ่งขึ้นไป โดยในปัจจุบันเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบยังคงให้การต้อนรับผู้ที่สนใจเข้าไปศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศวิทยาธรรมชาติของพื้นที่ ทั้งนี้ เพื่อขยายเจตนารมณ์ของชาวบ้านตำบลสะเอียบและขอบเขตของเครือข่ายชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและมั่นคงมากยิ่งขึ้น

สำหรับรูปแบบของเครือข่ายในยุคที่ห้า นั้น อาจกล่าวได้ว่าไม่ได้มีความแตกต่างจากรูปแบบของเครือข่ายชุมชนในยุคที่สี่แต่อย่างใด โดยยังคงรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายกับเครือข่ายไว้ซึ่งเป็นจุดสูงสุดของระดับความสัมพันธ์ของเครือข่าย แต่จุดแตกต่าง คือ ผลลัพธ์ของการดำเนินงานของเครือข่ายมีส่วนผลักดันให้สมาชิกของเครือข่ายชุมชนสามารถสร้างพื้นที่ตำบลสะเอียบให้กลายเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีการแลกเปลี่ยนและถ่ายโอนความรู้ จนนำมาสู่การทบทวนและปรับปรุงตนเองอยู่ตลอดเวลา

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยสามารถสรุปพัฒนาการและเงื่อนไขของการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ได้เป็นตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 พัฒนาการและเงื่อนไขของการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบ

ลำดับยุค ตามระยะเวลา (พ.ศ.)	เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น	ลักษณะความสัมพันธ์ ของเครือข่าย และตัวแสดงหลัก
ยุคที่ 1 2523 – 2530	- สถานภาพของความเป็นเครือข่ายชุมชนยังไม่ได้เกิดขึ้น - รัฐบาลมีข้อจำกัดในการนำเสนอข้อมูลโครงการเชื่อมแก่งเสือเต้น - ประชาชนเข้าถึงข้อมูลโครงการเชื่อมแก่งเสือเต้นได้น้อย - ชุมชนไม่มีการจัดการความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นแบบแผน - ชาวบ้านจึงไม่มีความตระหนักและสนใจในโครงการเชื่อมแก่งเสือเต้น	ยังไม่ปรากฏ
ยุคที่ 2 2523 – 2533	- ชาวบ้านเป็นส่วนหนึ่งของการตัดไม้เนื่องจากรัฐบาลให้สิทธิเอกชนในการสัมปทานป่า - กลุ่ม NGO กลุ่มแรกเดินทางเข้ามาให้ความรู้เรื่องผลกระทบของการตัดไม้และวิธีการฟื้นฟูป่า รวมทั้งสนับสนุนเงินทุนสำหรับการเปลี่ยนแปลงอาชีพแก่ชาวบ้าน - นายชุม สะเอียบคง (กำนันในสมัยนั้น) เล็งเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนจึงเริ่มมีการพูดคุยกับชาวบ้านในพื้นที่ - สถานภาพของความเป็นเครือข่ายชุมชนเริ่มเกิดขึ้น	อำนาจอยู่ที่ศูนย์กลาง ของเครือข่าย - นายชุม สะเอียบคง

ตารางที่ 1 พัฒนาการและเงื่อนไขของการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบ (ต่อ)

ลำดับยุค ตามระยะเวลา (พ.ศ.)	เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น	ลักษณะความสัมพันธ์ ของเครือข่าย และตัวแสดงหลัก
ยุคที่ 3 2534 – 2537	- กลุ่มนักศึกษา ม.เชียงใหม่ เข้าไปในพื้นที่และนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับเงื่อนไขแห่งเสียดินและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น - เกิดการขยายตัวของเครือข่ายชุมชนผ่านกิจกรรมที่กลุ่มนักศึกษาได้จัดขึ้น - กลุ่มชาวบ้านจัดตั้งองค์กรชุมชนครั้งแรก ชื่อ “กลุ่มราษฎรรักษำป่า” - ชาวชนในพื้นที่ได้รวมตัวกันจัดตั้ง “กลุ่มตะกอนยม”	ความร่วมมือระหว่างองค์กร - มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าฯ - กลุ่มนักศึกษา มช. - กลุ่มราษฎรรักษำป่า - กลุ่มตะกอนยม
ยุคที่ 4 2537 – ปัจจุบัน	- กลุ่มชาวบ้านเริ่มดำเนินงานอย่างเป็นทางการร่วมกับภาคประชาสังคม ในการเคลื่อนไหวทางสังคม จนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ส่งผลต่อการขยายขอบเขตของเครือข่ายให้กว้างมากขึ้น - กลุ่มชาวบ้านร่วมงานกับกลุ่ม NGO และนักวิชาการ ในการจัดทำ “งานวิจัยชาวบ้าน” - กลุ่มชาวบ้านร่วมมือกับ “วัด” ในพื้นที่ในการดำเนินประเพณีบวชป่า สืบชะตาแม่น้ำและสืบชะตาป่า จนเกิดเป็นประเพณีที่สืบทอดกันอย่างต่อเนื่อง	ความร่วมมือระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย - กลุ่มราษฎรรักษำป่า - กลุ่มตะกอนยม - เครือข่ายสมัชชาคนจน - สมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิต - วัดดอนชัยและวัดแม่เต็น
ยุคที่ 5 2545 – ปัจจุบัน	- กลุ่มชาวบ้านเริ่มปรับเปลี่ยนรูปแบบการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบหัวชนฝาเป็นการต่อสู้ด้วยข้อมูลและความรู้ - กลุ่มชาวบ้านเริ่มมีการพัฒนาพื้นที่ดำเนินงานของตนเอง ให้เป็นแหล่งการศึกษานอกห้องเรียนสำหรับผู้สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้ - เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันจนเกิดเป็นแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายชุมชนในที่สุด	ความร่วมมือระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย - กลุ่มราษฎรรักษำป่า - กลุ่มตะกอนยม - เครือข่ายสมัชชาคนจน - สมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิต - วัดดอนชัยและวัดแม่เต็น

จากการสรุปผลการศึกษาข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบ ผ่านการอธิบายด้วยแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายที่สามารถจำแนกพัฒนาการของเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบออกเป็น 5 ยุค ประกอบไปด้วย ได้แก่ ยุคที่หนึ่ง สภาวะนิ่งเฉยของชุมชน ยุคที่สอง การเข้ามาของ NGO กับภารกิจของเครือข่ายชุมชน ยุคที่สาม การขยายตัวของเครือข่ายกับการเกิดขึ้นขององค์กรชุมชน ยุคที่สี่ การเคลื่อนไหวทางสังคมที่ต่อเนื่องของเครือข่ายชุมชน และยุคที่ห้า สู่การเป็น

เครือข่ายการเรียนรู้โดยสถานภาพความเป็นเครือข่ายชุมชนเริ่มเกิดขึ้นในยุคที่สอง ทั้งนี้จากผลการศึกษาได้ชี้ให้เห็นถึงสภาวะของเครือข่ายที่จำเป็นต้องมีการพึ่งพาอาศัย ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกของเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เป็นกลไกสำคัญที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่มีผลต่อการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย จึงอาจกล่าวได้ว่าพัฒนาการของเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบมีสภาพของความเป็นพลวัตเกิดขึ้นตามบริบทของสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปตามระยะเวลานั้นเอง ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ Nuchanad Jantavises (2000) ที่กล่าวถึงการเกิดขึ้นของเครือข่ายจำเป็นต้องเริ่มต้นจากจุดเล็กๆ ในบริบทของชุมชนด้วยเงื่อนไขเชิงพื้นที่ หลังจากนั้นเครือข่ายจะขยายวงกว้างมากขึ้นตามเงื่อนไขของการดำเนินงานและบริบททางสังคมแวดล้อมที่เปลี่ยนไปตามระยะเวลา อันเป็นวงจรชีวิตเครือข่ายที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ Patai Wonganutrohd (2001) ซึ่งกล่าวว่าลำดับแรกในพัฒนาการเครือข่ายเกิดขึ้นจากการอาศัยความเป็นไปได้ในเชิงพื้นที่ของตัวแสดงซึ่งเป็นสมาชิกของเครือข่าย จากนั้นจึงเกิดการขยายตัวของเครือข่ายที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายภายนอกพื้นที่กลุ่มต่างๆ ที่เอื้อต่อการสร้างรากฐานสำคัญที่นำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์รูปแบบเครือข่ายกับเครือข่ายแบบเป็นทางการในที่สุด

ในขณะเดียวกัน เงื่อนไขของการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายชุมชนยังสามารถอธิบายได้ 2 เงื่อนไข ได้แก่ เงื่อนไขแรก คือ การจัดตั้งและการสนับสนุนของภาคส่วนต่างๆ และเงื่อนไขที่สอง คือ การเกิดขึ้นโดยมีสถานการณ์เป็นตัวกำหนด อย่างไรก็ตามความหลากหลายในการอธิบายเงื่อนไขของการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายชุมชนได้แสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนในการศึกษาสภาพการก่อตัวเป็นเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Thitikorn Yawichai (2006) ได้นำเสนอเงื่อนไขในการก่อตัวเป็นเครือข่ายท้องถิ่น โดยอาศัยองค์ประกอบสองชนิด ได้แก่ บทบาทของกลุ่มเจ้าของพื้นที่และบทบาทของกลุ่มจากภายนอกพื้นที่ในการเป็นผู้สนับสนุนและสร้างเครือข่ายให้เป็นผลสำเร็จ ในขณะเดียวกันยังมีสภาพแวดล้อมเป็นกลไกกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายในที่สุด นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Tawatchai Kahaban (2012) กล่าวว่าเงื่อนไขของการก่อตัวเป็นเครือข่ายไม่ได้เกิดขึ้นจากการก่อตั้งของตัวแสดงเชิงพื้นที่เพียงประการเดียวเท่านั้น แต่ยังมีตัวแสดงภายนอกพื้นที่เป็นผู้ขับเคลื่อนและผลักดันให้เกิดเครือข่ายซึ่งอาจเป็นหน่วยงานภาครัฐบาลหรือกลุ่มองค์กรไม่แสวงผลกำไร เป็นต้น โดยการสนับสนุนของตัวแสดงภายนอกพื้นที่ยังสามารถส่งเสริมให้เครือข่ายเกิดการเรียนรู้และสามารถขยายขอบเขตเครือข่ายให้กว้างมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

ข้อเสนอแนะต่อเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบ

1. พัฒนาการของเครือข่ายชุมชนยังคงไม่มีจุดสิ้นสุด トラバドที่รัฐบาลยังคงขับเคลื่อนการดำเนินนโยบายการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น ดังนั้น กลุ่มชาวบ้านซึ่งเป็นตัวแสดงหลักในเครือข่ายชุมชนจึงจำเป็นต้องมีการปรับตัวและเรียนรู้ที่จะดำรงรักษาสภาพความเป็นเครือข่ายของตนเองให้คงอยู่เพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองให้กับกลุ่มของตนเองและช่วยอุปถัมภ์เครือข่ายกลุ่มอื่นๆ ให้คงอยู่เช่นกัน

2. การเข้ามาและออกไปของตัวแสดงกลุ่มใหม่และกลุ่มเก่าในพัฒนาการของเครือข่ายชุมชน ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญต่อการจัดโครงสร้างและรักษาสภาพความเป็นอยู่ของเครือข่ายชุมชน ดังนั้น จึงไม่ควรจำกัดการเข้ามาเป็นสมาชิกของตัวแสดงเครือข่ายกลุ่มใหม่ ในขณะที่เดียวกันก็ควรขยายขอบเขตความร่วมมือไปยังกลุ่มตัวแสดงที่หลากหลายมากขึ้น เช่น ภาครัฐบาล, นักวิชาการ และองค์กรระหว่างประเทศ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งถัดไป

1. ควรมีการศึกษาพัฒนาการและเงื่อนไขของการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายในพื้นที่และบริบทอื่นๆ ที่มีความแตกต่างและมีความหลากหลาย ซึ่งการศึกษาเครือข่ายในพื้นที่และบริบทอื่นๆ นั้น อาจช่วยสะท้อนมุมมองของการบริหารงานแบบเครือข่ายในกลุ่มชุมชนที่ประสบความสำเร็จหรือประสบความล้มเหลวได้

2. ควรมีการศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของผู้คนในชุมชนเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ตำบลสะเอียบ ทั้งนี้ เพื่อใช้ในสะท้อนและขยายความเป็นพลวัตของเครือข่ายชุมชนให้มากขึ้น

References

- Chantavanich, S. (2009). **Data analysis in qualitative research (การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ)** (9th ed.). Chulalongkorn University Press.
- Jantavises, N. (2000). **A study of networking in participatory resources management: a case study of Kookhud community Songkla Lake Basin (การศึกษาเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา: ชุมชนคุชุด ทะเลสาบสงขลา)**. Master's dissertation, Mahidol University, Nakhon Pathom, Thailand.
- Kahaban, T. (2012). **Social network and process driven of health public policy on tumbon level (เครือข่ายทางสังคมกับการขับเคลื่อนกระบวนการนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพระดับตำบล)**. Master's dissertation, Khon Kaen University, Khon Kaen, Thailand.
- Keawmongkol, S. (2011). **Community ways and local resource management: a case study of Sa-Aib subdistrict community, Song district, Phrae province (วิถีชุมชนกับการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น : ศึกษากรณีชุมชนตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่)**. Master's dissertation, Ramkhamhaeng University, Bangkok, Thailand.
- Kwanyen, P. (2015, January 22). Interview by W. Charoensin [Tape recording]. Master's dissertation, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand.
- Living River Siam Association. (2012). **Kaeng Sua Ten Dam's 23 years on fight of Sa-eab's people (เขื่อนแก่งเสือเต้น 23 ปี แห่งการต่อสู้ของชาวสะเอียบ)** [Online]. Retrieved January 12, 2015 from http://www.livingriversiam.org/3river-thai/kst/kstd_a23.pdf
- Maungrong, S. (2015, September 13). Interview by W. Charoensin [Tape recording]. Master's dissertation, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand.
- Maungrong, S. (2015, November 30). Interview by W. Charoensin [Tape recording]. Master's dissertation, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand.
- Nimpanich, J. (2007). **Qualitative research in political science and public administration (การวิจัยเชิงคุณภาพในทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์)**. Bangkok: Active Print.

- Phongphit, S. (2009). **Local development strategy** (ยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น) (2nd ed.). Bangkok: Palangpanya Publishing.
- Phramaha Suthit Aphakaro. (2004). **Network: natural, knowledge and management** (เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ). Bangkok: Thailand Research Fund.
- Poosuwan, B. (Ed.). (2012). **Keang Sua Ten Dam: the strength of Sa-eab community, 23 years of fight and power from generation to generation** (เชื่อนแก่งเสือเต้น : ความเข้มแข็งชุมชนสะเอียบ 23 ปี การต่อสู้ พลังจากภู่นสู่วุ่น) [Online]. Retrieved August 18, 2015 from <http://thaipublica.org/2012/12/kaeng-sua-ten-dam>
- Songsiri, W. (2016). **Sa-eab's people and Kaeng Sua Ten Dam project** (ชาวสะเอียบและโครงการแก่งเสือเต้น) [Online]. Retrieved May 30, 2016 from <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=826>
- Sretthachau, C. (2000). **Political ecology of large dam scheme in Thailand: a case study of Kaeng Sua Ten Dam project** (นิเวศวิทยาการเมืองของการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ในประเทศไทย : กรณีศึกษาโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น). Master's dissertation, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand.
- Sretthachau, C. (Ed.). (2000). **Disastrous-conflict: behind the water diversion project and large dams in the northern and proposed policy** (หายนะ-ความขัดแย้ง : เบื้องหลังโครงการผันน้ำและเขื่อนขนาดใหญ่ภาคเหนือและข้อเสนอเชิงนโยบาย). Chiang Mai: South East Asia Rivers Network.
- Sujinno, N. (2015, September 13). Interview by W. Charoensin [Tape recording]. Master's dissertation, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand.
- Sungkaew, B. & Puang-ngam, K. (2015). The developmental dynamics of decentralized decision-making for local actors in the define large scale dam project: case study of Kaeng Sua Ten Dam project (พลวัตการพัฒนาการกระจายอำนาจตัดสินใจสำหรับตัวแสดงท้องถิ่นในกระบวนการกำหนดโครงการเขื่อนขนาดใหญ่ : ศึกษากรณีโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น). **SDU Research Journal Humanities and Social Sciences**, 11(1), 113-126.

- Udom, S. (2015, July 30). Interview by W. Charoensin [Tape recording]. Master's dissertation, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand.
- Walliphodom, S. & Songsiri, W. (2008). **Phrae city from past to present (นครแพร่ จากอดีตมาปัจจุบัน)**. Bangkok: The Thailand Research Fund.
- Wonganutrohd, P. (2001). **Social network processes and development: a case study of Ban Nongkhao, Tamueng district, Kanchanaburi (กระบวนการสร้างและพัฒนาเครือข่ายทางสังคม : กรณีศึกษา บ้านหนองขาว อำเภอกำแพง จังหวัดกาญจนบุรี)**. Master's dissertation, Mahidol University, Nakhon Pathom, Thailand.
- Yawichai, T. (2006). **Development of watershed management network in natural resources management: a case study of Mae Suk Watershed, Mae Chaem District, Chiang Mai Province (พัฒนาการของเครือข่ายจัดการลุ่มน้ำแม่ศึกในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ : กรณีศึกษาลุ่มน้ำแม่ศึก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่)**. Master's dissertation, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand.